

2

ระบบนิเวศพิเศษ

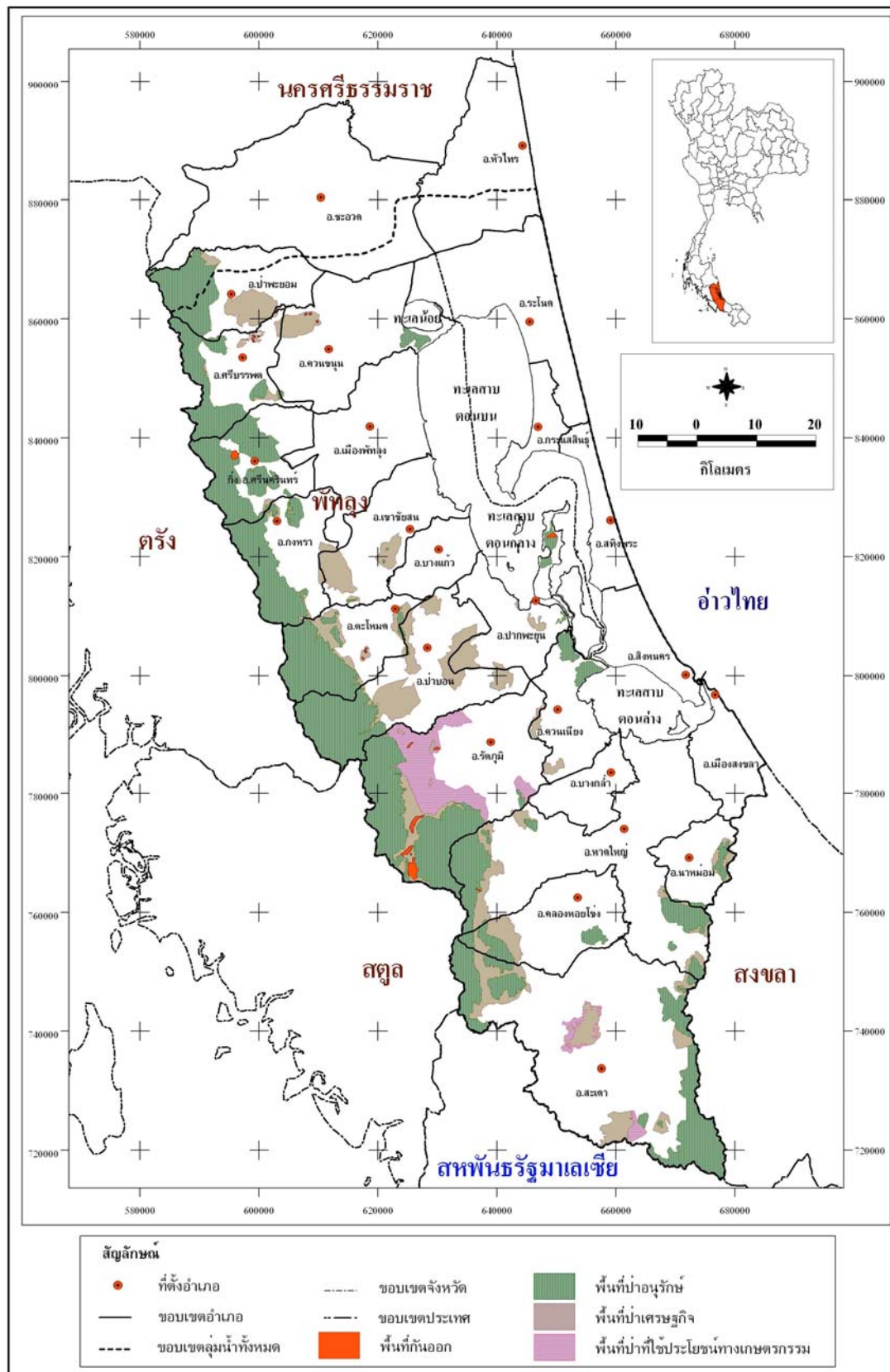
นพรัตน์ บำรุงรักษ์ และคณะ*

ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีบริเวณที่เป็นระบบนิเวศที่น่าสนใจ และสมควรอนุรักษ์ไว้หลายพื้นที่ ซึ่งในส่วนของป่าสงวนตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 10 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากร และที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 มีนาคม 2535 เรื่อง ผลการจำแนกการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มเติม ได้จำแนกเป็นเขตต่างๆ ตามการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ 3 เขต (Zone) (รูปที่ 2.1) ดังนี้

(1) **เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation zone - zone C)** เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่าหายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติ อันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนทั้งเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา การวิจัย นันทนาการของ ประชาชนและความมั่นคงของประเทศประกอบด้วย

---

* นพรัตน์ บำรุงรักษ์ และพิสุทธิศักดิ์ ทรงเดชาไกรวุฒิ สถาบันวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชาญชัย ธนาวุฒิ ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ช่อทิพย์ ปุรินทรกุล วชิระ เหล็กนิ่ม และ จรัส สิริดวงศ์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รูปที่ 2.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

- พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี
  - เขตอุทยานแห่งชาติ
  - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
  - เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
  - วนอุทยาน
  - เขตอนุรักษ์ป่าชายเลน
  - พื้นที่ต้นน้ำลำธาร (ได้แก่ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ชั้นที่ 1 และ 2 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2530 และ 9 พฤษภาคม 2532 เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรม)
- พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม

(2) **เขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Economic zone – zone E)** เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อผลิตไม้และของป่า รวมทั้งพื้นที่เศรษฐกิจตามแนวมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และพื้นที่ประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างทรัพยากรป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ และต้องไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จำแนกให้เป็นเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์

(3) **เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (Agricultural zone – zone A)** เป็นพื้นที่ป่าที่มีสมรรถนะของดินเหมาะสมต่อการเกษตรหรือศักยภาพสูงในการพัฒนาด้านการเกษตร ตามผลการจำแนกสมรรถนะที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน รัฐสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จำแนกให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์และเขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

2.1 พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย

(1) **อุทยานแห่งชาติ (National park)** หมายถึง พื้นที่ของรัฐซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว เป็นพื้นที่ธรรมชาติดั้งเดิม ไม่เคยถูกรบกวนจากมนุษย์ อยู่ห่างไกลชุมชน ประกอบไปด้วยป่าไม้ ภูเขา สลับซับซ้อน มีความงามวิจิตรพิสดารตามธรรมชาติ มีเนื้อที่กว้างใหญ่นับร้อยตารางกิโลเมตร เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพความสมดุลตามธรรมชาติ ใช้เป็นที่ศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติวิทยา และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน เป็นส่วนรวม อุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐานจะต้องมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ตร.กม. **อุทยานแห่งชาติ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย**

- **อุทยานแห่งชาติเขาปู่ – เขาย่า** (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547i) อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่ อ.ทุ่งสง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช อ.ห้วยยอด อ.เมือง อ.รัษฎา อ.นาโยง จ. ตรัง และ อ.ศรีบรรพต อ.ป่าพะยอม อ.กงหรา กิ่งอ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ตั้งอยู่ในบริเวณป่าเทือกเขาบรรทัด ปกคลุมด้วยป่าดงดิบชื้นเขียวสะพรั่งทุกฤดูกาล จนได้รับสมญานามว่า “ป่าพรหมจรรย์” อุทยานมีพื้นที่ประมาณ 694 ตร.กม. (433,750 ไร่) ได้รับการประกาศจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2525

- **ลักษณะภูมิประเทศ** เป็นเทือกเขาสูง เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาบรรทัด มีภูเขาสลับซับซ้อนมากมาย มี “เขาหินแท่น” เป็นยอดเขาสูงสุด มีความสูงประมาณ 877 ม. จากระดับทะเลปานกลาง ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่ และเป็นจุดแบ่งเขตระหว่าง จ.พัทลุงและ จ.ตรัง อีกทั้งยังเป็นต้นน้ำที่สำคัญของแม่น้ำปากพนังและแม่น้ำตรัง สภาพธรณีอุทยานฯ ประกอบด้วยเทือกเขาหินปูนกระจายอยู่บางพื้นที่ ประกอบด้วยกลุ่มเทือกเขาหินปูนยุคออร์โดวิเซียน (Ordovician) ถึงยุคไทรแอสซิก-จูราสสิก (Triassic-Jurassic) หรืออายุประมาณ 150-450 ล้านปีมาแล้ว

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** สภาพทั่วไป เป็นป่าดงดิบชื้น พรรณไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ตะเคียนทอง หลุมพอ ยาง ไม้พื้นล่าง ได้แก่ หวาย กล้วย ไม้ป่า สมุนไพร และว่านชนิดต่างๆ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า มีอาณาเขตติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด จึงมีสัตว์ป่าอพยพไปมาอยู่เสมอ สัตว์ที่พบได้แก่ เลียงผา สมเสร็จ หมี ลิ่น อีเก้ง ชะมด ลิง ค่าง และนกชนิดต่างๆ เช่น นกเงือก นกกางเขน นกขุนทอง เป็นต้น

- **อุทยานแห่งชาติเขาน้ำค้าง** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547j) อุทยานแห่งชาติเขาน้ำค้าง มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่ อ.นาทวี และ อ.สะเดา จ. สงขลา มีสภาพป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยจุดเด่นที่น่าสนใจสวยงาม เช่น น้ำตกจำนวนหลายแห่ง ทั้งยังเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์เป็นฐานที่มั่นของการสู้รบกับโจรจีนคอมมิวนิสต์ ที่เป็นหลักฐานให้ศึกษาถึงสถานที่และวิถีทางประวัติศาสตร์ของการสู้รบอันยาวนาน มีพื้นที่ประมาณ 212 ตร.กม. (132,500 ไร่) ได้ประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2534

- **ลักษณะภูมิประเทศ** ประกอบด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นแนวยาวไปตลอดจนถึงพรมแดนประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วยยอดเขาที่สำคัญ คือ ควนสยา ควนเขาไหม้ โดยมียอดเขาน้ำค้าง เป็นยอดเขาที่สูง สูงประมาณ 648 ม. จากระดับทะเลปานกลาง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองนาทวี คลองปรก คลองทับช้าง คลองทรายขาว เป็นต้น ดินจะมีลักษณะเป็นดินร่วน ดินเหนียว หรือดินเหนียวปนทราย ส่วนลักษณะหินเป็นพวกหินปูน และหินแกรนิตเป็นส่วนใหญ่

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** พื้นที่ป่าส่วนใหญ่จะเป็นป่าดงดิบชื้น มีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่นอุดมสมบูรณ์ ไม่มีค่าทางเศรษฐกิจได้แก่ ไม้หลุมพ้อ ตะเคียน พยอม กะบากคำ ยาง จำปา สยาแดง ไข่เขียว เปรียง ขานาง แด้ว มังคละ พิกุลป่า มะม่วงป่า เป็นต้น และมีไม้พื้นล่างได้แก่ หมากชนิดต่างๆ หวาย ไม้กระถาก กว้างไม้ เฟิร์น มอส เป็นต้น สัตว์ป่าที่สำรวจพบ ได้แก่ หมูป่า หมี เก้ง เลียงผา ลิงหางสั้น ชะนี สมเสร็จ เสือดำ กระจง อีเห็น เต่า และนกนานาชนิด เช่น นกเงือก นกหัว ใก่อฟ้า นกกระทาดง นกยูง นกขุนทอง นกกางเขน เป็นต้น

(2) **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife sanctuary)** หมายถึง พื้นที่ๆ กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้เป็นพื้นที่คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เป็นการรักษาวินัยพันธุ์สัตว์ป่าและขยายจำนวนสัตว์ป่าให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย**

• **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดนงาช้าง** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547b)

- **ลักษณะภูมิประเทศ** ภูมิประเทศทั้งหมดเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน มียอดเขาสูงสุด 932 ม. จากระดับทะเลปานกลาง ตามภูเขาด้านทิศตะวันออกบางส่วนเป็นหน้าผาสูงชันเป็นทัศนียภาพที่แปลกตา มองเห็นทะเลสาบสงขลาได้ สภาพป่าสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา เช่น คลองโดนงาช้าง คลองโดนปลิว คลองลำแสง คลองบริพัตร คลองดุดัน คลองดำ เป็นต้น ภูเขารอบนอกลดระดับของลำธารแต่ละแห่งอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดน้ำตกตามลำธารใหญ่น้อยทั่วไป เช่น น้ำตกโดนงาช้าง น้ำตกโดนปลิว น้ำตกคลองลำแสง น้ำตกบริพัตร และน้ำตกป่านัน อาณาเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดนงาช้างครอบคลุมท้องที่ ต.ทุ่งตำเสา ต.ฉลุง อ.หาดใหญ่ ต.ท่าชะมวง ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ. สงขลา และ ต.ทุ่งนุ้ย อ.ควนกาหลง จ.สตูล มีพื้นที่ประมาณ 182 ตร.กม. (113,721 ไร่)

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** ป่าทั้งหมดเป็นป่าดงดิบชื้นทั่วทั้งป่า ประกอบด้วยพรรณไม้ที่สำคัญ คือ ยาง หลุมพ้อ ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน ไข่เขียว กะบาก มะม่วงป่า จำปาป่า เสียดช่อ หลันทัน และพันธุ์ไม้ที่เป็นอาหารของสัตว์ป่า ได้แก่ มะขามป้อม เงาะป่า มะปริง มะม่วงป่า หว้า คอแลน ชมจาง เหยี่ยว ไทร กระท้อน สะตอ ทองบั้ง ขนุนป่าน มะหาด เป็นต้น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดนงาช้างมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย ทั้งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ ช้างป่า สมเสร็จ เลียงผา เสือโคร่ง เสือดำ เสือปลา เก้ง หมูป่า กระจง หมี ชะมด ค้างคาว กระรอกชนิดต่างๆ ชะนี ลิง ค่าง เป็นต้น และสัตว์จำพวกนก ได้แก่ นกหัว ใก่อจุก นกเงือก และนกอื่นๆ เท่าที่สำรวจพบมีประมาณ 200 ชนิด

- **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช, 2547a)

- **ลักษณะภูมิประเทศ** ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นเทือกเขายาว ประกอบด้วยภูเขาสูงหลายลูกสลับซับซ้อนเรียงกันเป็นแนว ยอดเขาที่สำคัญคือ เขาหลัก สูงจากระดับทะเลปานกลางประมาณ 700 ม. เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่ไหลรวมกันเป็นทะเลสาบสงขลา หล่อเลี้ยงประชากรในพื้นที่ 4 จังหวัดคือ จ.พัทลุง จ.ตรัง จ.สตูล และ จ.สงขลา มีพื้นที่ครอบคลุมบางส่วนของ 4 จังหวัดตามเทือกเขาบรรทัดคือ จ.พัทลุง จ.ตรัง จ.สตูล และจ.สงขลา มีพื้นที่ประมาณ 1,288 ตร.กม. (805,000 ไร่) แต่ภายหลังมีการเพิกถอนพื้นที่ออกหลายครั้ง ทำให้ปัจจุบันคงเหลือพื้นที่รับผิดชอบทั้งสิ้น 1,268 ตร.กม. (792,000 ไร่)

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** พื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบชื้นประมาณ 80% ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ภูเขาที่มีลักษณะเป็นดินมากกว่าหิน พรรณไม้ที่มีค่าและสำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ไม้ตระกูลยาง หลุมพอ ตะเคียนต่างๆ ไช้เขียว ขานาง ฯลฯ นอกจากป่าดิบชื้นแล้วยังประกอบด้วยป่าดิบเขา ซึ่งมีอยู่ประมาณ 20% ของพื้นที่ พื้นที่ป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดเป็นป่าดงดิบชื้นจึงมีสัตว์ป่าชุกชุม ทั้งสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์ปีก เช่น นกเงือก นกกางเขน นกหัว เป็นต้น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเช่น กวาง เสือ สมเสร็จ กระซัง เสือผา เม่น เก้ง ชะนี ลิง ค่าง บ่าง กระรอก ฯลฯ และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

(3) **เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non – hunting Area)** หมายถึง บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ได้ประกาศกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใด การประกาศกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่ากระทำโดยประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีบัญชีรายชื่อสัตว์ป่า ชนิดหรือประเภทที่ห้ามล่า เก็บ หรือทำอันตรายแก่ร่างกายของสัตว์ป่า ซึ่งห้ามมิให้ล่า และมิเพิกถอนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าแบบท้ายประกาศดังกล่าว **เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย**

- **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช, 2547d)

- **ลักษณะภูมิประเทศ** เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 3 จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ 457 ตร.กม. (285,625 ไร่) โดยอยู่ใน จ.พัทลุง ประมาณ 167 ตร.กม. (104,375 ไร่) ใน จ. สงขลา ประมาณ 50 ตร.กม. (31,250 ไร่) และใน จ.นครศรีธรรมราช ประมาณ 240 ตร.กม. (150,000 ไร่) ตัวทะเลน้อยมีเนื้อที่ประมาณ 28 ตร.กม. (17,500 ไร่) พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยประกอบไปด้วยพื้นที่ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ครอบครอง ประมาณ 100,000 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 35 ของเนื้อที่ทั้งหมด

(ข) ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 3 ป่า คือ

- ป่าสงวนแห่งชาติคลองยวน ต.พนางดุง อ.ควนขนุน จ. พัทลุง เนื้อที่ประมาณ 9.9 ตร.กม. (6,175 ไร่)

- ป่าสงวนแห่งชาติห้วยป่าเขียว ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง เนื้อที่ประมาณ 8.9 ตร.กม. (5,531 ไร่)

- ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบ้านในลุ่ม ป่าบ้านกุ่มแป่ ป่าพรุควนเคร้ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เนื้อที่ประมาณ 30.5 ตร.กม. (19,062 ไร่) (รวมเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย) รวมเนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 49.2 ตร.กม. (30,768 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 10.8 ของเนื้อที่ทั้งหมด

(ค) ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสงวนสัตว์เลี้ยง ประมาณ 112 ตร.กม. (70,000 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 24.5 ของเนื้อที่ทั้งหมด

(ง) ที่รกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินสาธารณะประโยชน์อื่นๆ ประมาณ 135.8 ตร.กม. (84,857 ไร่) หรือประมาณร้อยละ 29.7 ของเนื้อที่ทั้งหมด

ลักษณะพื้นที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยโดยทั่วไปเป็นที่ลุ่ม ประกอบด้วยทะเลน้อย หนอง คลอง บึง ทางน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้เสม็ดขาว ปากก ป่าปรีอ ป่าราโพ ป่ากระจุต ป่ากระจุตหนู มีน้ำขังตลอดปี จึงมีสภาพเป็นป่าพรุน้ำจืด ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด และพืชน้ำชนิดต่างๆ ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์ป่าจำพวกนกน้ำ

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** เนื่องจากพื้นที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นที่ราบลุ่ม ชนิดของป่าจึงมีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด ขึ้นเป็นหย่อมๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไป และยังประกอบไปด้วยทุ่งหญ้า ทุ่งนา ปากก ป่าปรีอ ป่าราโพ ป่ากระจุต ป่ากระจุตหนู ชนิดพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว ซึ่งเป็นไม้ที่มีความสำคัญต่อสัตว์ป่าและราษฎรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นที่ ทำรัง วางไข่ ขยายพันธุ์ แหล่งหลบภัย แหล่งน้ำแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และเป็นไม้ใช้สอย เช่น ทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทำฟืน ถ่าน และกิจการในด้านปศุสัตว์ การประมง ส่วนพันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ ได้แก่ ไม้เหียงหรือดินเป็ดพรุ หว้า กระทุ่มหนู เมา ทองหลวง ฯลฯ

พรรณไม้ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว หรือ *ไม้เหียง* ขึ้นอยู่เป็นกลุ่ม กระจัดกระจายไปทั่ว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งหลบภัย และแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์ป่านอกนั้นมีไม้มะ ไม้เสม็ดขุ่น ไม้หว้า ไม้ทองหลวง ไม้กระทุ่มหนู ไม้เหียงหรือไม้ดินเป็ดพรุ แต่มีจำนวนน้อย

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีสัตว์ป่าจำพวกนกชุกชุม นกชนิดที่สำคัญและหายากหรือใกล้สูญพันธุ์ คือ นกกานับัว ซึ่งเป็นนกอพยพที่มีขนาดใหญ่และสวยงาม และทำรังวางไข่ตามธรรมชาติที่ทะเลน้อยเพียงแห่งเดียว นกตะกรุม นกกลาขาวหรือนกช่อนหอย นกกระสานวล นกที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ โดยนกจะเริ่มอพยพมาที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตั้งแต่เดือนมกราคม - เมษายน นอกจากสัตว์ป่าจำพวกนกแล้วยังมีสัตว์ป่าชนิดอื่นๆ เช่น ลิงแสม เสือปลา นาก และยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลา น้ำจืดชนิดต่างๆ

• **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา (อุทยาน)** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ พันธุ์พืช, 2547e)

- **ลักษณะของพื้นที่** เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา (อุทยาน) ตั้งอยู่ในท้องที่ ต.คลองรี ต.ท่าหิน ต.อุซูด อ.สทิงพระ ต.บางเขียด ต.ชะแล้ ต.ปากกระ อ.สิงหนคร ต.ควนโศ อ.ควนเนียง ต.เกาะใหญ่ อ.กระแสดินธุ์ จ.สงขลา และ ต.ปากพะยูน ต.ดอนประดู่ ต.เกาะหมาก ต.เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 365 ตร.กม. (227,916 ไร่) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นน้ำมีเกาะจำนวนมาก เกาะขนาดใหญ่ เช่น เกาะหมาก เกาะนางคำ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง พื้นที่บนเกาะเป็นเนินเขาสูงมีที่ราบเล็กน้อย ส่วนเกาะเล็กๆ ได้แก่ เกาะบรรทม เกาะแพ เกาะเสือ เกาะดำเหียง เกาะรังไก่อ เกาะชยโส เกาะกระ

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** พื้นที่ส่วนที่เป็นน้ำ มีพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในทะเลและริมทะเลสาบ ได้แก่ ฝาด โปะทะเล ตะบูน โกงกาง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น ลำพู หนักราไฟ จาด หนัาทะเล และสาหร่ายทะเล (สาหร่ายฉัตร สาหร่ายหางม้า สาขใบ) เป็นต้น พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามเกาะต่างๆ ซึ่งสภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น ได้แก่ ยาง จิกนม ตะเคียน ตำเสา ฯลฯ แต่ปัจจุบันเกาะขนาดใหญ่มีราษฎรอาศัยอยู่ สภาพป่าจึงได้เปลี่ยนไปเป็นสวนยางพาราและไร่ของราษฎร

ชนิดของสัตว์ป่าเป็นพวกนกน้ำ ซึ่งมีทั้งนกอพยพและนกประจำถิ่น นกอพยพได้แก่ นกเป็ดน้ำ นกเป็ดคับแค นกเหล่านี้นี้มากในเดือนธันวาคมถึงเมษายน ส่วนนกประจำถิ่นได้แก่ นกอีโถง นกอีล้ำ นกยางไฟ ซึ่งอาศัยอยู่ตลอดปี จากการสำรวจนก พบว่ามีนก 44 วงศ์ 137 สกุลและ 219 ชนิด นกชนิดที่หายากและเกือบจะสูญพันธุ์มี 13 ชนิด คือ นกกระทุง นกกระสานวล นกออก นกกานับัว นกตะกรุม นกกลาขาว เขี้ยวรุ้ง เขี้ยวค่างดำขาว เขี้ยวทุ่ง เขี้ยวออสเปรย์ นกอัญชันลิ้นขาว นกกรัฟ และนกเงือกกรมช้าง นกซึ่งมีจำนวนมาก ได้แก่ นกเป็ดผี นกตีนเทียน นกอีล้ำ เพราะสามารถทำรังและวางไข่ได้เกือบทั้งปี สำหรับช่วงเวลาที่มียนกมากที่สุดคือ เดือนธันวาคม – มีนาคม

• **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าพญาค้างคาว** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547f)

- **ลักษณะของพื้นที่** เขตห้ามล่าสัตว์ป่าพญาค้างคาว ตั้งอยู่ในท้องที่ ม. 7 ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่ จ. สงขลา มีพื้นที่ประมาณ 481 ไร่ บริเวณพญาค้างคาวเป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ เป็นหนองน้ำที่มีน้ำขังตลอดปี มีถนนลูกรังรอบบริเวณที่เป็นหนองน้ำ มีป่าละเมาะเล็กน้อย บริเวณรอบนอกเป็นสวนยางของราษฎร พื้นที่ว่างรอบๆ หนองน้ำมีการปลูกป่าทดแทนป่าเดิม

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** ชนิดพันธุ์ไม้ที่มีการปลูกป่าทดแทน ได้แก่ กระถินเทพา กระถินณรงค์ ชนิดสัตว์ป่าได้แก่ นกยางชนิดต่างๆ นกเขาดิน นกกระเด็น นกแขวก นกกระสาแดง ฯลฯ

• **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาหลวง** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547c)

- **ลักษณะของพื้นที่** เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาหลวง ตั้งอยู่ในท้องที่ ต.พิจิตร ต.นาหม่อม ต.คลองหรีด ต.ทุ่งขมิ้น อ.นาหม่อม ต.บ้านพรุ ต.พะตง อ.หาดใหญ่ และ ต.จะโหนด ต.คลองเปี้ยะ ต.นาหว้า ต.แก อ.จะนะ จ. สงขลา มีพื้นที่ประมาณ 109 ตร.กม. (68,250 ไร่) ลักษณะพื้นที่เป็นเทือกเขาสูงปานกลาง สลับซับซ้อน มีความสูงชันบางแห่ง เทือกเขายาวจากทิศเหนือจดทิศใต้ มีความยาวประมาณ 20 กม. สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนยางพารา สวนผลไม้ พื้นที่ป่าซึ่งยังสมบูรณ์อยู่ระหว่างสวนยางพาราและสวนผลไม้ มีประมาณ 40 ตร.กม. (25,000 ไร่)

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** พรรณไม้ซึ่งขึ้นอยู่ทั่วไป ได้แก่ ยาง ตะเคียน จำปา ส้าน หลุมพอ หูกฟ้า กะบาก ตะแบก หว้า แดง ก่อ เหมง ดินเป็ด เหมียง สะดอ เนียง ไข่เขียว ฯลฯ สัตว์ป่า มีทั้งสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง ได้แก่ เลียงผา สมเสร็จ กระรอก กระเจิง ค่าง ค้างคาว ชะนี ชะมด อีเก้ง พังพอน เม่น ลิงเสน เสือปลา หมี ไก่ป่า ฯลฯ และนกชนิดต่างๆ

(4) **วนอุทยาน (Forest park)** หมายถึง สถานที่ในป่าที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีจุดเด่นตามธรรมชาติเช่น มีน้ำตก หน้าผา มีหมู่ไม้ที่สวยงาม มีธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ มีเนื้อที่ขนาดเล็กไม่กว้างใหญ่เหมือนอุทยานแห่งชาติ อาจสร้างเสริมแต่งได้โดยไม่ทำให้ธรรมชาติต้องเสียไป เช่น ทำถนน ทางเดินเท้า ดินชื้อพันธุ์ไม้ บริการความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวตามสมควร **เขตอนุทยานแห่งชาติ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย**

- **วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547g)

- **ลักษณะภูมิประเทศ** วนอุทยานเมืองเก่าชัยบุรี อยู่ในท้องที่บ้านคอกวัว ม. 1 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ. พัทลุง มีพื้นที่ประมาณ 1,875 ไร่ เป็นภูเขาหินปูนตั้งอยู่บนพื้นที่ราบกลางทุ่งนาและสวนยางพารา มีหน้าผาสูงชันสลับซับซ้อน เขาชัยบุรีมีจุดสูงสุด 403 ม. จากระดับทะเลปานกลาง โดยทั่วไปมีสภาพเป็นโขดหินน้อยใหญ่ ดินเป็นดินเหนียว ดินร่วนปนดินเหนียวและมีดินร่วนปนทรายอยู่เล็กน้อย

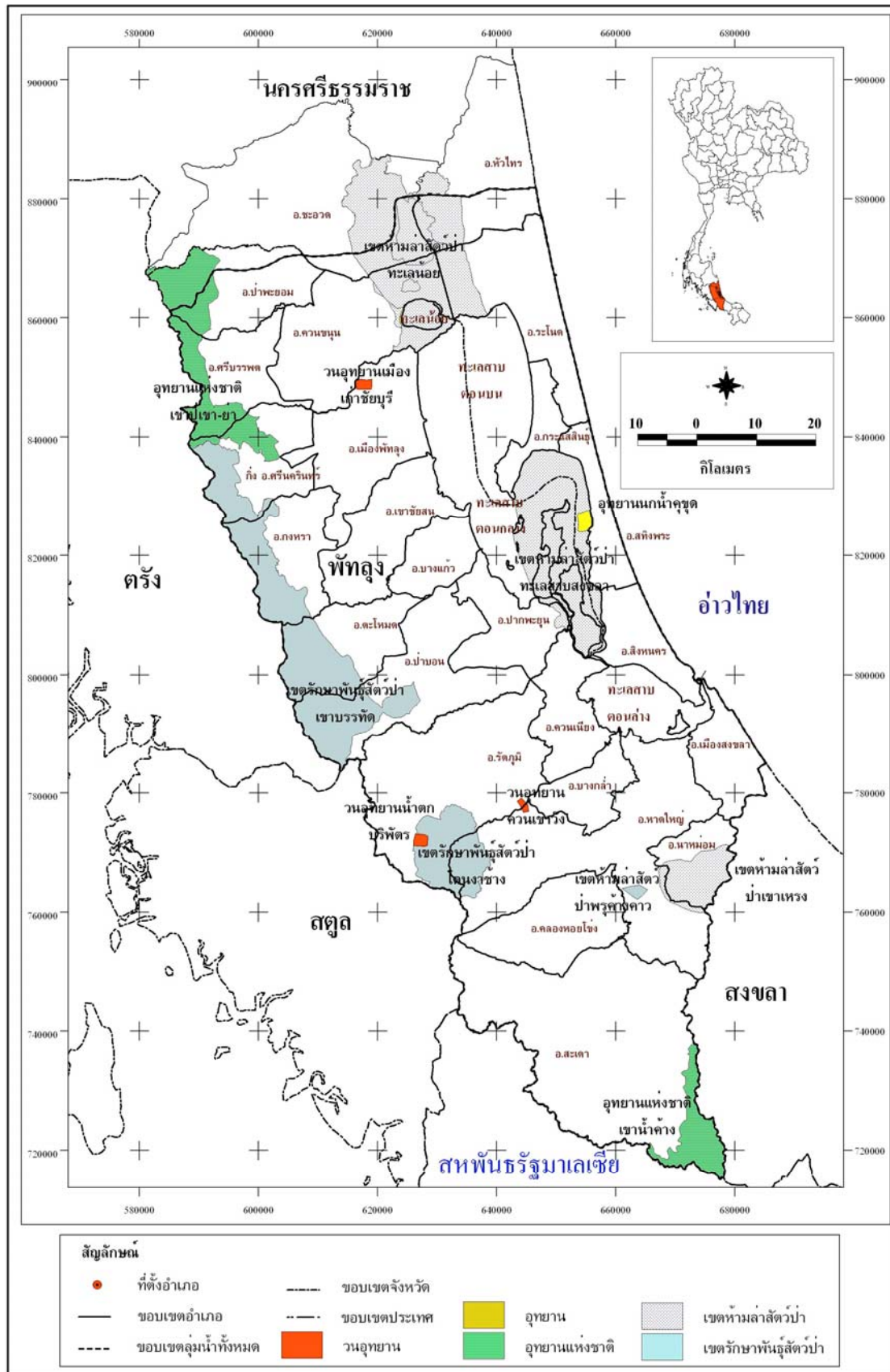
- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น พรรณไม้ที่พบได้แก่ ตะเคียนหิน ยางเสียน กระบาก เหยียง มะม่วงป่า รักเขา พิกุลป่า สมอ ไทรเลียบ จั้ว พลอง ฝาด แก้ว หามขี้แรด นนทรี ไม้พื้นล่างได้แก่ มะกรูดศรี ไม้โร (จิ้ง) เต่าร้าง กัลยป่า ไม้เลื้อยชนิดต่างๆ สมุนไพรจำนวนมาก ได้แก่ คนทีดำ คนทีแดง จันทน์แดง สลัดได ดิปลิเชือก สัมป่อย กาหลง ขอบชะนางแดง ขอบชะนางดำ ขอบชะนางขาว ดิงู กระดุกไก่ ขันทองพยาบาท เป็นต้น และมีกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ รongเท้านารี สัตว์ป่าที่พบได้แก่ ลิงต่างๆ ลิ่น ชะมด อีเห็น กระเจิง กระรอก บ่าง แม่น กระแต นางอาย กิ้งกาว สัตว์ป่าจำพวกนก ได้แก่ ไก่ป่า นกขมิ้น นกเขานกเค้าแมว นกคบบุ้ง เขียว กาเหว่า นกปรอดชนิดต่างๆ เช่น นกกางเขนดง นกกางเขนบ้าน นกกินปลี และนกกินแมลงชนิดต่างๆ

- **วนอุทยานควนเขาวัง** (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2547h)

- **ลักษณะภูมิประเทศ** วนอุทยานควนเขาวัง อยู่ในท้องที่ ต.ฉลุง อ.หาดใหญ่ และ ต.เขาต่อ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าควนเขาวัง ป่าคลองต่อ และป่าเทือกเขาแก้ว มีเนื้อที่ประมาณ 2,038 ไร่ เป็นเทือกเขาสูงจากระดับทะเลปานกลางประมาณ 200 ม. และเป็นเทือกเขาที่ติดต่อกับเทือกเขาต้นน้ำลำธาร มีทิวทัศน์สวยงาม

- **พรรณไม้และสัตว์ป่า** มีพื้นที่ป่าค่อนข้างสมบูรณ์ พรรณไม้ที่พบได้แก่ พะยอม กันเกรา ประดู่ หลุมพอ สีเสียด ยางนา สัตว์ป่าที่พบได้แก่ กวาง กระรอก ตะกวด กระเจิง สัตว์เลื้อยคลาน และนกชนิดต่างๆ

พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์แสดงในรูปที่ 2.2 ส่วนตารางที่ 2.1 แสดงป่าสงวนที่ไม่ได้จัดเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

รูปที่ 2.2 พื้นที่อุทยาน วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ตารางที่ 2.1 ป่าสงวนที่ไม่ได้จัดเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

จังหวัดพัทลุง	อำเภอ	โซน
ป่าเทือกเขาบรรทัด แปลง 1 ตอน 3 (บางส่วน)	งหรา ตะโหมด ป่าบอน	A
ป่าเขาหวัง ป่าเขาลับ ป่าเขาเขียว และป่าเขาโยง (บางส่วน)	เมือง งหรา	A
ป่าเกาะเต่า-คลองเรียน	ควนขนุน	E
ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาดินป่า ป่าเขาหลักไถ่ และป่าเขาพระ	ตะโหมด	E
ป่าควนหินแท่น ป่าควนไม้ไผ่ ป่าเขางทับไคร และป่าเลหมียง	ป่าบอน	E
ป่าเขาสะพานพันธุรัตน์ ป่าควนแก้ว และป่าควนอ้ายหลุด	งหรา	E
ป่าค่ายไฟ	ควนขนุน	E
ป่าเหมืองแก้ว และป่าบางเตง	ปากพะยูน	E
ป่าควนโคกยา ป่าควนไต่ะคน และป่าควนนุ้ย	เขาชัยสน	E
ป่าควนเปล้า ป่าควนกฤษณา และป่าสระราชา	ควนขนุน	E
ป่าเหนือคลอง	ป่าบอน	E
ป่าควนหินกอง ป่าควนโพธิ์เล ป่าควนจีหมีน ป่าควนน้ำทรัพย์	เขาชัยสน งหรา	E
ป่าห้วยเรือ และป่าควนเพ็ง	ปากพะยูน ป่าบอน	E
ป่าควนเสาธง ป่าควนนายสุกและป่าควนนายหวัด	ตะโหมด ป่าบอน	E
ป่าเขาจันทร์	ป่าบอน	E
ป่าควนหวาน ป่าควนอโม และป่าห้วยหาร	ตะโหมด	E
ป่าควน ป่ายาง และป่าควนดินสอ	เมือง	E
ป่าควนลำทอง	ป่าบอน	E
ป่าในวัง	เมือง	E
ป่าเทือกเขาบรรทัด แปลง 1 ตอน 3 (บางส่วน)	งหรา ตะโหมด ป่าบอน	E
ป่าเขาหวัง ป่าเขาลับ ป่าเขาเขียว และป่าเขาโยง (บางส่วน)	เมือง งหรา	E

หมายเหตุ: โซน A = Agricultural zone = เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร

โซน E = Economic zone = เขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

ที่มา: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม, 2547a.

ตารางที่ 2.1 ป่าสงวนที่ไม่ได้จัดเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

จังหวัดสงขลา	อำเภอ	โซน
ป่าควนทับช้าง	รัตภูมิ	A
ป่าทุ่งเคี่ยม	รัตภูมิ	A
ป่าควนเหรัง ป่าควนหนองฮี และป่าควนหัวแหวน	รัตภูมิ	A
ป่านาทุ่งเปราะ และป่าควนดินสอ	รัตภูมิ	A
ป่าควนหินผุด และป่าขอดเขาแก้ว	รัตภูมิ	A
ป่าเทือกเขาแก้ว ป่าคลองเขาล่อน และป่าคลองปอม	รัตภูมิ	A
ป่าคลองลำปึง (บางส่วน)	สะเดา	A
ป่าควนไต่ะดุด ป่าควนทวด และป่าควนสามง่อน (บางส่วน)	สะเดา	A
ป่าคลองลำปึง (บางส่วน)	สะเดา	E
ป่าเขาแดน ป่าเขาน้ำค้าง และป่าควนสีเหรัง	สะเดา	E
ป่าเทือกเขาแก้ว	สะเดา	E
ป่าควนเขาวัง ป่าคลองต่อ และป่าเทือกเขาแก้ว	รัตภูมิ	E
ป่าเขาวังพา	หาดใหญ่	E
ป่าเขาโพธิ์ ป่าควนแดน และป่าเขารังเกียจ	สะเดา นาทวี	E
ป่าเขาเหลี่ยม ป่าเขาจันดี และป่าเขาบ่อท้อ	หาดใหญ่	E
ป่าควนนายเส้น ป่าควนเหม็ดขุน ป่าควนแม่เขานา ป่าควนลูกหมี ป่าควนปายัง	หาดใหญ่ สะเดา จะนะ	E
ป่าควนไต่ะดุด ป่าควนทวด และป่าควนสามง่อน (บางส่วน)	สะเดา	E
ป่าควนเลียบ	รัตภูมิ	E
ป่าควนฮ้ายใต้ และป่าควนนุ้ย	รัตภูมิ	E
ป่าแม่พรุ ป่าเทือกเขาไฟไหม้ และป่าคลองแก้ว	รัตภูมิ	E

หมายเหตุ: โซน A = Agricultural zone = เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร

โซน E = Economic zone = เขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

ที่มา: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม, 2547b.